

ARANY JÁNOS

ÖLDÖKLŐ ANGYAL

I.

Elzöngé oltár zsámolyán
A "holtodiglan - holtomiglan."
Férj a legény, nő a leány;
Áll a menyegző napja vigan.
Ősz Bay háza, e komor
Hajlék, örömtől pezsgve forr:
Minden zugában oly tele
Torokkal harsog a zene,
Hogy át- meg átrezeg bele
A vén fal, mintha érzene.
A nagy szobák, a bő terem,
Nem hallgatóznak néptelen
És a belőlük elvadult
Visszhang - ki minden ott esett

Kicsiny neszt oly mohón lesett -
Most rengeteg közé vonult.
Zászlók, sikárolt fegyverek,
Cserággal ékes címerek,
És néhol egy kép a falon,
(Kövér színekben dúska rajz)
És jobbra, balra boldog arc:
Előre hátra vígalom!
Mert első nász ez a mai,
Mit ünnepel a vén Bay,
Mióta elmúlt az övé:
Mióta oltárhoz vivé
Azt, aki már csak néhai.
Első, utolsó... Haj! korán,
Évek következő során
Hullottak sirba gyermeki,
Örömét oly gyorsan elvivén,
Amily hamar hozzák neki.
S gazdátlanúl maradt szivén
Oly sok apai szeretet;
De ő megőrzé ezeket,
Mig, kései vigasz gyanánt,
Fiai helyett nyert egy leányt,
Hogy annak adná mind együtt
Szerelmét, mely szívébe gyült.

II.

"Helyet!" - Menyasszonytáncra jó
Szép Anna s a derék Jenő;
A vőlegény s kit jobb karára
Fűzött, szemérmes arája.
A férfi büszke, gyors, merész;
Dacos, kihívó módra néz
És mintegy azt jelenti arca:
E boldogság nem fog ki rajta
De a hölgy inkább csüggeteg,
Szemei földre függenek,
Szokatlan érzéstől remeg,
Ugy, mintha felriasztott vére
Özön boldogságától félne,
Ama boldogságtól, miért
Talán sokall is ennyi bért
S míg áldozatúl nem esék,
Lázad a szűzi büszkeség.
Magyar leánykint - nem henyén,

Hivalkodásban - nőve fel,
Az apai lak tűzhelyén
Oly ép maradt e szűz kebel,
Mint a gyümölcs, mint a gerezd,
Melyen érettség hamva rezg,
De illető kéz nem nyomott
Reá még szennyet és nyomot.
Előtte a szerelmi vágy,
Hosszú napok, álmatlan ágy,
Fülmile szó, rejtett magány
Holdas, sejtelmes éjszakán, -
A seb, mit a szem nyila vág,
A támadó s védő csaták
Az édes győzedelmek és
Az édesebb legyőzetés, -
A titkos óra, esti hely,
Virágbeszéd, vagy bármi jel,
Ág-moccanás, lomb-zörrenet,
A néma kérdés, felelet,
A csalfa "nem" s hév "igen"-ek:
Előtte ismeretlenek.
Igaz, hogy vére könnyű folyama
Futtában olykor meg-megdobbana,
Ha közelén ifjú leventék
- Mint szilaj őzet - megrebbenték:
De helyrepótlá gyors szökése
A veszteséget csakhamar -
És újra higgadt lón verése,
Nyomot nem ejte a zavar.
Ma is, midőn oltár előtt,
Szeretni esküvé Jenőt,
Nem volt ez ifju kebelén
Se gyűlölet, se szerelem.
Tizennyolc év öntudata,
S főkép atyja kívánata
Akár jogúl, akár okul,
Elég volt, hogy kezet ada.
A szív? előtte oly csecsebecse,
Minek nem tudja, ha van is, becse;
A szívre ő kicsit adott:
Tán lételét sem érezi;
Miként nem szoktuk érzeni
Az ép egészséges tagot.
Ő erre mind nem gondola;
S gondolna bár, mit mondana?
"Hisz' ő mindenkit úgy szeret:

Miért ne épen ez egyet?!"
Szívét alig zavarja más,
Mint a szokatlan változás,
Egy édes, lázas sejtelem,
Mely jól esik de mit nem ért,
Melyet szégyenl s nem tudja mért:
Maga magának rejtelem.

III.

Most a hegedű és oboj[*]
Mélán merengő bús-komoly
Méltóságos zenéje foly;
És átrezeg a dallamon
Egy szende, lassu cimbalom.
Most elbocsátja hölgye kis kezét
A vőlegény és halkán visszalép;
Mértékre illeszti bokáit,
És mintha sűgár jegenye
Szellők dalára lejtene:
Úgy andalog, külön, sokáig.
És szembe, mindig szembe járja,
Mozdúlatit követve, párja,
Ki mindenben és mindenütt
Őtőle vár, őtőle függ,
Órája néz, mint hold a napra
Kitől szelídebb fényét kapja.
De majd élénkül a zene
Vidámul a tánc is vele,
Merészebb a nyirettyű, - s olykor
Egy réztűlök mély öble horkol.
És délcegebb és bátorabb -
És majd közelb, majd távolabb
Jár a legény - míg, mintegy díjúl,
A szép arával összesímul.
Művészi lépteit kimérve
Majd bal felé, majd jobb felé
Forgatja most azt, de kimélve,
Mint a zene mérsékelé.
A hölgy pedig fordul vele;
De úgy lép, mintha lengene
S lábak helyett a hosszú öltöny
Redői tartanak a földön.
Egy fordulat még! és Jenő
Magára hagyja kedvesét;
Harsány zenébe tör elő

A trombita és klarinét.
Vidám toborzó lángja kel,
Mitől a vér gyorsan szökell,
A sarkantyú mértékre peng,
A hó kebel gyér fátyla reng;
A szív siet, az arc tüzes,
A szem ragyog - szemet keres...
S ha majd fokonként, a zene
Szilaj csárdásba átmene
Nem lejt az ifju már külön:
Mint villanyszikra pattan át
S hévvel ragadja meg ölon
Mosolyra gyult menyasszonyát.
A hölgy pedig kendős kezét
Nyugasztja vőlegénye vállán
És perdül - egy darabbá válván,
(Mikéntha része volna csak
Vagy szárnya a gyors ifjunak),
Mig pajkosan lebbenti szét
A szellő suhogó mezét.
De végre a szilaj zene
(Mintha fáradtan dőlné le)
Ketté szakadván hirtelen
Megcsöndesül a táncterem:
S a hölgy, kit a legény vezet,
Pihegve néz ülőhelyet.

IV.

De "három a tánc!" így riad:
Pihenni most még nem szabad;
Gyöngéden visszakészti hát
Jenő fáradt menyasszonyát.
Együtt feláll több fiatal legény
Az ugrós táncba vígszökellve mén,
S mint hajdan Róma hősei
Vendég szabin leányokat,
Társul magához lejteti
Hölgyet szemel, hölgyet ragad.
Most a szilárd tölgy deszka pad
Dübögve majdnem leszakad;
Száz pár mozog, egyszerre mind,
Lesz véghetetlen labirinth,
Egy összeszótt-font tömkeleg,
Megfoghatatlan egyveleg,
Melyben, ahány pár, annyiféle

A tánc alakja és szeszélye,
Mégis azon egy zenemérték
Kormányozza mindenki léptét.
Ennek kimért mozgása dölyf;
Az csúszni látszik, mintha kérne;
Amaz, sebes szemmel kísérve,
Galambját űzi, mint az ölyv.
Itt jobbra balra, a terem
Széltében egy oldalfelez,
Mint a hajó a tengeren
Midőn széllal szemközt evez.
Ott egy ledér ölelni tárja
Keblét, s midőn rádőlne párja
Csalfán odább áll s neveti,
Hogy a cserbenhagyott leány
Pirulva megfenyegeti, -
Kit mégis rászéd azután.
Ez csattogó sarkán dobol,
Az társa helyt más nőt rabol,
S büszkén mosolyg az elcsapott
Félvállról, hogyha ő is mást kapott.
De vajmilykép irhassam én le,
Oh nemzetem, szép táncodat!
Busúlni és vigadni, mint te,
Tud-e más nép az ég alatt?
Ezt látni kell és érezni,
Mint a magyar szív érezi,
Mint érezhette egykoron
Ama nász népe, melynek én
Széles jókedvét vázoló.
"Hajrá!" riad némely legény,
A másik így: "csovárd! csovárd!"
A harmadik dévaj pedig
Egy "szembe szívem"-et kiált:
Midőn az ajtó küszöbén
Megáll egy fáradt jövevény,
Egy por-belepte vén csatár
És így üvölt:
"Jön a török! jön a tatár!"

V.

E szókra az ijedt zenész
Elejti kongó műszerét;
A vígadó nép összenéz,
Megfagyini érzi szíverét.

A tánc hevétől felpirult
Arcokra sápadtság borult;
Hasonló a kísérteti
Szinhez, midőn éjjel szesz ég,
S egy dőre társaságra kék
Világát rémesen veti.
A szó zavartan tétovázék,
S az ajk kilincset nem lelé,
Mint az, kinek fején a ház ég
És nem lel utat kifelé.
A legszemesb lélekjelenlét
Sem látta a teendők rendjét,
Csak tapogatva keresett,
Keresvén a vezérfonalt,
Mely most, e meglepő, zavart
Percben, kezéből kiesett.
Majd lőn tolongás összevissza,
Egy eszme: "fussunk!" lett közös,
"Hová?" az mindegy, közönyös,
Azt kiki véletlenre bizza.
De most gátolva lép elő
A vőlegény, harcos Jenő:
Kardját feszíti hirtelen
Keresztül az ajtófelen
És felkiált:
"Ha! mit jelentsen e dolog?
Csak nem leszünk mind asszonyok?
Ám fusson el a védtelen,
A gyöngé, a gyöngé nem;
Még van idő: még a veszély
Elől vonúlhat a madár;
Csak most borul a láthatár,
Alig jelentve némi szél
A vést, melynek morajja kél,
Mely mintegy álmában beszél.
Ám fusson el, ki vén, ki nő:
Lesz menekülni hely, idő.
Hanem mi, kik ama nevet
Hordjuk, mely büszkévé tehet,
Mely, csak kiejtve szárazon,
A bátorsággal egyazon -
Mi férfiak!... a férfi küzd,
Futásban néki nincsen üdv,
Acél- csöngetve vár acélt,
Keresve kerüli a veszélyt.
Mit csevegek, mint egy mesélő!

Futni korán, habozni késő:
Munkára! lássuk, hogy kiki
Hány főt bir állítani ki.
Gyűlőhely: e ház udvarán;
Idő: egy óra lesz talán,
Ha a sietség öt-hat percnyi
Toldással önként meg nem szerzi.
S ha összegyűlt a kis csapat,
Meglátjuk mi dolog akad;
Csatlakozunk majd oda, hol
Nem ingyen foly a vér, ha foly.
Vezérhez, akinek csata
Előtt még nincsen vert hada;
Sereghez, mely, amerre az út
Rövidebb, mindig arra fut:
Nem hátra, míg előre tud."

VI.

Immár az összegyűlt csapat
Már indulási jelszavat:
Maga Jenő késik csupán
Szép Anna mellett búcsuján.
Nem fog soká tartani az:
Bucsúja nem meddő panasz,
Mit a pityergéssé fajult
Erőtlenség órákra nyujt.
Bucsúja férfias, rövid:
De arca rögtön elsötétül
Amint elválna hitvesétül;
Fájlalja pusztult örömit.
Fájlalja, hogy első heve
Oly hirtelen lépést teve:
Álbüszkeségét, önmagában
Átkozza... de későn, hiában.
Mit tehet ő? csekély hada?
Mit egy reménytelen csata?
Bujdosva bár, üldözve bár,
Nem boldogabb-e a páros madár,
A rengeteg páros vada?
Így elveszítni mindenét:
Mint Ádám egykor Édenét...
Nem annyit - ah! el nem veszett,
Nem vetteték Édenre zár,
Mielőtt a bűnös földi pár
Minden gyümölcsöt élvezett!

Kebellázító sejtelem
Kigyói marják szertelen,

.....

(Itt a kézirat félbeszakad)

[*] Hautbois. A. J.